

Om den uppåtgående utvecklingsspiralen

Det två uppdragen är kanske ett ändå?

När man diskuterar skolans uppdrag så skiljer man ofta på skolans akademiska uppdrag – att lära ut ämneskunskaper – och skolans fostrans- eller värdegrundsuppdrag – att förmedla och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. I skolans uppdrag att ”fostra” ligger att arbeta drog- och brottsförebyggande, att främja hälsa, jämställdhet, demokratisk kompetens, social och emotionell utveckling hos eleverna. När man diskuterar denna del av skolans uppdrag, är det många som ser det som ett separat spår, avskilt från skolans ”ordinarie verksamhet” det vill säga ämnesundervisningen. Fostransuppdraget blir då något som genomförs på temadagar och i mån av tid. Resultatet blir tyvärr i många fall ett arbete utan effekt och en frustrerad skolpersonal som dignar under läroplanens och omgivningens krav på att arbeta förebyggande. Men hur är det egentligen? Är det två separata uppdrag? Eller är det kanske så att de faktiskt hänger ihop så att ett plus ett blir just ett?

Välkommen att läsa det första numret av inspirationsbrevet Låt Stå – Om hur skolans värdegrunds- och fostransuppdrag hänger ihop med det akademiska uppdraget och hur de stödjer varandra i en uppåtgående utvecklingsspiral.

Vill du veta mer om Skoluppdraget.se – välkommen att besöka vår hemsida: www.skoluppdraget.se

INNEHÅLL:

Du har framför dig nr 1 av Låt stå! Ett inspirationsbrev från Skoluppdraget.se som vänder sig till dig som arbetar i skolan eller med skolan som arbetsfält och är intresserad av hur skolan kan arbeta med värdegrunds-, samhälls- och förebyggande frågor.

Temat för detta nummer är Skolans uppdrag.

- De två uppdragen är kanske ett ändå?
- Förebyggande skolarbete är skolutveckling och skolutveckling är förebyggande
- Utveckla er vision
- Utveckla samverkan mellan skolans olika yrkeskategorier
- Utveckla värdegrundsperspektivet i kunskapsundervisningen och vice versa
- Utveckla arbetslagen och samplaneringen
- Utveckla samverkan med föräldrarna
- Utveckla skolmiljön
- Utveckla elevernas delaktighet och ansvar
- Sammanfattning

Förebyggande skolarbete är skolutveckling och skolutveckling är förebyggande

All forskning pekar på att elever som lär sig, når sina kunskapsmål och presterar bra i skolarbetet även utvecklas bättre beteendemässigt än de elever som inte når upp till kunskapsmålen. Det finns med andra ord ett starkt samband mellan en skolas fokus på kunskaper och lärande och elevernas sociala, emotionella och hälsomässiga utveckling.

Om vi vänder på steken så är sambanden lika tydliga att elevernas hälsa och sociala välbefinnande påverkar deras förmåga att lära in. Med andra ord elever som mår bra, trivs i skolan och känner sig delaktiga lär sig mer.

Vad som är hönan eller ägget i det här är kanske inte det viktiga. Utan det viktiga är kunskapen och insikten om att de båda uppdragen hänger ihop och att de rätt utförda stödjer varandra. Det förebyggande skolarbetet är inte ett sidospår eller flumskola – det är skolutveckling och en förutsättning för elevernas inläring.

Hur kan då en skola utveckla sitt arbete så att denna utveckling uppnås?

Ja, här är det viktigt att påpeka att det inte finns några patentlösningar som fungerar överallt. Varje skola måste utifrån sin lokala kultur och kontext utveckla sitt arbetssätt. Det finns dock några områden som vi genom forskning vet är viktiga att utveckla – såväl ur ett inlärningsperspektiv som ur ett förebyggande perspektiv.

Fortsättningsvis presenteras några av dessa områden samt en del tips om hur de kan utvecklas så att er skola får fart på den uppåtgående spiralen. Använd gärna text och frågeställningar som inspiration för att starta upp diskussionen och utvecklingsarbetet på er skola eller i er kommun.

Utveckla er vision

Det är inte i handling vår skolutvecklingsresa ska börja utan i tanken. Och då inte bara i tanken hos en person utan hos alla som arbetar på skolan i form av en vision. En vision är ett framtida, långsiktigt, mål som motiverar och driver en individ eller en verksamhet. Visionen ska inte vara allt för lätt att uppnå utan kräva en del arbete för att uppnås. En utav de mest kända uttalade visionerna någonsin var när John F Kennedy uttalade målet att sätta den första människan på månen. Nu behöver vi kanske inte ta i så i det här arbetet, men behåll gärna bilden av den första människan på månen för ert skolutvecklingsarbete.

För att påbörja arbetet med att forma tanken och skolans vision bör vi fundera kring och diskutera ett par mycket centrala och övergripande frågor:

- Vad är skolans uppdrag? (Skolans uppdrag som samhällsinstitution och vårt personliga uppdrag.) Hur tänker vi i kring och hur förhåller vi oss till det?
- Vad är vårt ansvar? (lagstadgat, styrdokument och moraliskt).
- Utifrån vilken värdegrund arbetar vi? Och hur översätter vi dessa värderingar i handling och förhållningssätt?
- Hur ser vårt sammanhang ut i form av problem och möjligheter?
- Vad vill vi? Vad är våra mål? Och hur går vägen dit?

Det är viktigt att låta den här diskussionen ta tid. Det är en förutsättning för att alla ska komma med i processen, se målet och få "magkänsla" för det. Och att alla är med är i sig en av de viktigaste förutsättningarna för en skolas framgång. En gemensam syn på uppdraget ger ett gemensamt förhållningssätt och underlättar den interna och externa samverkan.

Skriv ner er vision och låt den därefter ligga till grund för ert skolutvecklingsarbete. Låt visionen inspirera och utveckla ert dagliga arbete.

Utbildning med mera.

Är ni intresserade av utbildning eller samarbete kring de frågor som inspirationsbrevet tar upp?

Hör av er till:

niklas@skoluppdraget.se / 070 637 05 02

Utveckla samverkan mellan skolans olika yrkeskategorier

Som nämnts tidigare så är ett gemensamt förhållningssätt en viktig framgångsfaktor i skolans arbete. Att de vuxna inom skolan även samverkar över yrkes- och ämnesgränser är även det en framgångsfaktor. Det vill säga att var och en som arbetar i skolan utifrån sin kompetens bidrar till helheten. Som exempel på det kan nämnas att personalen inom skolhälsoenheten på olika sätt kan samverka med den pedagogiska personalen i undervisningen, exempelvis skulle hälsosamtal och motiverande samtal kunna ingå som en del i elevernas projektarbeten. Kopplingen mellan elevernas arbete om exempelvis hälsa och deras egna hälsosamtal stärker då såväl elevernas inläring som hälsosamtalets förebyggande effekt. Ett annat exempel skulle kunna vara att personalen i skolmatsalen bidrar med sin kompetens kring kost. Man skulle, samtidigt som eleverna arbetar med kost och hälsa i undervisningen även kunna intensifiera ett eventuellt matråds, där elever och skolpersonal ingår, arbete. Elevernas nyvunna kunskaper kan då omsättas i delaktighet i beslut kring skolmåltiderna och eventuella caféers utbud. Kunskaper som omsätts och kan användas i verkligheten påverkar och sätter sig bättre.

Utveckla värdegrundsperspektivet i kunskapsundervisningen och vice versa

Ett sätt att fördjupa elevernas kunskapsinläring samtidigt som de ges möjlighet att reflektera över sina attityder och värderingar är att ha för vana att knyta värdegrundsdiskussioner till de kunskapsområden eleverna för tillfället arbetar med. Exempelvis har forskning visat att om elever ska utveckla demokratisk kompetens, det vill säga förståelse för det demokratiska och politiska systemet, hur man som medborgare kan påverka samt lust att göra så, räcker det inte med att lära in fakta. Utan det krävs att eleverna parallellt med faktainläring även ges möjlighet till diskutera sin egen inställning till demokrati och politiska frågor. Exempelvis – Är det bra eller dåligt med demokrati? Vad är alternativen och vad skulle det innebära? Hur kommer demokrati till uttryck i ditt liv? Hur gör man för att påverka? Och en politisk fråga som låg eller hög beskattning av inkomst, berör kanske inte ungdomarna men om vi ställer om frågan så att den berör eleverna och deras vardag – vem ska betala fritidsgårdens verksamhet? – kan vi tända ett engagemang.

Genom att på detta sätt knyta värderingsfrågor till kunskapsområden och låta eleverna utifrån sina kunskaper och erfarenheter diskutera och ta ställning fördjupar vi både elevernas kunskapsinhämtning och deras värderingsmässiga utveckling. Tillika höjer naturligtvis ett förberedande arbete, där eleverna får inhämta kunskaper kring ett område, kvalitén och påverkansgraden på värdegrundsdiskussionerna i skolan. Att låta eleverna diskutera exempelvis jämställdhet utan att först ge dem möjligheten att skapa sig en kunskapsgrund att argumentera utifrån ger en ytlig diskussion där risken är stor att myter och jargong dominerar.

Ytterligare en sak att fundera på – Varför inte lägga till en värderingsfråga på proven? Vad anser du om det du har lärt dig? Har du på något sätt ändrat uppfattning utifrån det du har lärt dig? Motivera ditt svar. Då krävs såväl kunskap som en värderingsmässig reflektion av eleven för att kunna svara. Gör vi detta till en vana samt låter

värdegrundsdiskussionerna bli en naturlig del i skolarbetet så har vi återigen ett exempel på där de båda uppdragen, det akademiska och fostransuppdraget, stödjer och utvecklar varandra.

Utveckla arbetslagen och samplaneringen

Väl fungerande arbetslag som samplanerar såväl undervisning som det förebyggande arbetet kring eleverna är en framgångsfaktor. Genom att samplanera undervisningen kan ämnesöverskridande temaområden genomföras på ett sätt så att eleverna får en helhetsbild av det tema som berörs. Att exempelvis enbart härleda temat tobak till NO ämnet är att begränsa dess komplexitet och därför även elevernas förståelse för tobakens inverkan på miljö, kultur, ekonomi och politik.

Ett väl fungerande arbetslag bygger även upp ett socialt skyddsnät kring sina elever och har rutiner så att elever som har det svårt eller är på väg att falla ur gruppen fångas upp.

Utveckla samverkan med föräldrarna

Föräldrar är såväl normgivare som kunskapskällor för sina barn. I de bästa omgångerna och samtal mellan föräldrar och barn överförs både kunskap och värderingar. Men vi vet även att i dagens samhälle ägnas allt för lite tid för dessa goda samtal mellan föräldrar och barn. Här kan skolan ge en hjälpsam hand. Exempelvis genom att ge eleverna hemuppgifter i form av korta ta-reda-på-frågor kring det tema som man arbetar med i skolan. Återigen är det viktigt att eleverna inte bara ges i uppgift att ta reda på fakta utan att även frågor som berör värderingar och förhållningssätt inkluderas.

I de lägre årskurserna får eleverna ofta till uppgift att rita av sitt rum/sitt hus eller lägenheten de bor i och hur det är möblerat. Om vi skulle lägga till att eleverna även skulle fråga sina föräldrar – Var bodde du när du var liten? Varför bor vi här nu? Vad är bra och vad är dåligt med att bo här? Svaren på dessa frågor kan bli en beskrivning av en uppväxt och drömmar. En beskrivning av ekonomiska förutsättningar och en klassresa. En diskussion om trygghet och trivsel. Det kan bli en beskrivning av en kärlekshistoria. Det kan bli ett politiskt brandtal om segregation, orättvisor och status. Svaren på dessa frågor kan egentligen bli hur omfattade och betydelsefulla som helst. Det kan naturligtvis bli väldigt litet också. Men det är väl ändå värt ett försök?

Utveckla skolmiljön

Andra faktorer som har visat sig ha en positiv effekt såväl på elevernas inläring som på deras beteende är hur de trivs och känner sig trygga i skolan, att de känner sig sedda av de vuxna i skolan samt att de ingår i ett socialt nätverk. Trivsel och trygghet har såväl med skolans fysiska som psykiska miljö att göra. Ett sätt att ta reda på hur det är med elevernas trygghet och trivsel kan vara att göra trivsel/trygghetsvandringar i skolan. Det kan gå till så att ett antal utvalda elever går runt med rektor och berättar om hur de uppfattar skolmiljön ur ett trygghets- och trivselperspektiv. Man kan även låta alla elever ge sin bild i exempelvis en enkät. Att som elev bli sedd är ytterligare en viktig del. Det gäller i positiv bemärkelse, att bli hälsad på, att få beröm, att höra att skolpersonalen vet vad man heter och kan relatera till något som man är/står för/ kan. Men även att bli tillsagd om man beter sig illa eller bryter mot överenskommelser och regler. På en skola med flera hundra elever kan det naturligtvis vara väldigt svårt eller omöjligt att ha en personlig kontakt med alla elever och känna till deras namn. Men desto viktigare att man då har kommit överrens bland skolpersonalen vilka elever man har ett speciellt ansvar för att se. Relationen mellan läraren, eller annan vuxen person i skolan, och eleven är betydelsefull såväl för elevens inläring som för dennes hälsa och välbefinnande.

Målsättningen bör därför vara att skolan utvecklar ”positiva relationer” Och att alla elever ska ha minst en sådan daglig positiv kontakt med någon vuxen i skolan.

Utveckla elevernas delaktighet och ansvar

Det råder inga tvivel om att det finns ett starkt stöd för elevers inflytande i de styrdokument som ligger till grund för skolans verksamhet. Från Sveriges rikets grundlag till skolans kursplaner finns det en röd tråd och ett tydligt uppdrag. Från förskola till vuxenutbildningar ska barnen och eleverna ha inflytande. Ett inflytande som ska anpassas och utvecklas efter elevernas ålder och mognad. Det är varje skolas skyldighet att aktivt verka för att skapa de bästa förutsättningarna för elevernas inflytande. Det fina i kråksången är att elevers inflytande och delaktighet även påverkar deras inlärning, hälsa och sociala utveckling.

När det gäller inflytandets inverkan på inlärning så avser det val av stoff och frågeställningar som ska undersökas, val av metoder och tillvägagångssätt, val av hur arbetet ska sammanställas och presenteras och slutligen att eleverna görs delaktiga i utvärderingen av det genomförda arbetet. Elevernas erfarenheter och intressen inom det valda området ska till stor del ligga till grund för de frågeställningar som ska undersökas. Frågorna ska beröra ett sammanhang som berör elevernas tillvaro och som för dem känns relevant. Tid ska avsättas till egen reflektion och diskussion med andra där elevernas egna åsikter och värderingar kring det aktuella området ska tillåtas.

Genom detta elevaktiva arbetssätt ökar elevernas motivation, intresse och lust vilket i sin tur har samvariation med lärandets yt- eller djupinriktning.

Andra faktorer som visat sig positiva för elevernas sociala utveckling är bland annat elevansvar och elevmedverkan i skolans skötsel. Det vill säga såväl möjlighet att påverka skolmiljöns utformning och skötsel som att även delta i denna skötsel exempelvis genom att städa, laga och utsmycka.

Sammanfattning

Kunskap är fostran. Utan kunskap är det svårt att böttna i sina ställningstaganden och värderingar. Utan ett värderingsperspektiv på kunskap är det svårt att göra kunskapen till en del av sig själv och veta vad man ska ha den till. Skolan har två uppdrag som egentligen kanske ”bara” är ett. Det uppdraget skulle, medvetet förenklat, kunna beskrivas som att eleverna ska ges förutsättningar att utvecklas till sunda och kompetenta demokrater. Det vill säga att de anammar det demokratiska samhällets värdegrund samt har verktyg i form av ämneskunskaper och handlingskompetens så att de har möjlighet att påverka sina liv och det samhälle de lever i.

Och som avslutning, en sista tankeväckare om hur de båda uppdragen hänger ihop.

I kursplanen för Samhällskunskap står under mål som eleven ska ha uppnått för betyget godkänt - ”*Eleven skall ha kunskap om demokratins framväxt och funktion samt kunna tillämpa ett demokratiskt arbetssätt.*”

Kan en elev som har alla rätt på samhällskunskapsproven men som på rasterna trakasserar sina klasskamrater och hävdar sin vilja genom hot och våld få godkänt i ämnet samhällskunskap?

Niklas Odén / Skoluppdraget.se

Oktober 2007